

OSNOVE KOMUNIKOLOŠKEGA
RAZISKOVANJA
2010/2011

POGLOBLJENI INTERVJU

NOVINARSTVO
1. SKUPINA

E. B.
M. G.
N. G.
A. K.
G. P.
T. V.

Ljubljana, 29. marec 2011

1. Utemeljitev teme

Spletno socialno omrežje Facebook deluje »kot resen, zaupanja vreden prostor izražanja in druženja, s privlačno vizualizacijo oseb in preprostim načinom vpogleda v omrežja 'prijateljev od prijateljev'« (Oblak Črnič v Finc 2008). Zaradi takšne podobe se je med uporabniki spremenil celoten koncept zasebnosti in ta ni več poimenovana kot lastnost, ki bi zagotavljala ustrezen nadzor nad uporabo in razširjanjem osebnih podatkov in informacij. Facebook namreč spremeni koncept pojma prijatelj iz osebe, s katero smo v preteklosti delili osebne in intimne informacije, do 'prijateljev na Facebooku', ki jih pravzaprav izbiramo in sprejemamo veliko bolj nenačrtovano (Črepanšek v Pišek 2009). Facebook je namreč ustvarjen tako, da spodbuja uporabnike k javnemu izražanju mnenja oziroma mu daje občutek pripadnosti večjemu krogu ljudi. Tema zasebnost je postala predmet naše raziskave zaradi večje zaskrbljenosti uporabnikov nad zasebnostjo Facebooka. Ko so se ustvarjalci Facebooka decembra 2009 odločili za uvedbo privzetih nastavitvev zasebnosti, se je večje število uporabnikov začelo zanimati za to. Strokovnjaki s harvardske univerze so ugotovili, da je odločitev za nastavitve zasebnosti posledica tako socialnega vpliva kot tudi osebne želje po njej (Lewis in drugi, 2008). Zanimalo nas je tudi, kako uporabniki poskušajo preprečiti krajo identitete, kajti »več kot petina slovenskih uporabnikov socialnih omrežij gesel za dostop do svojega profila deli še z eno ali več osebami«. (RIS)

Viri in literatura

Finc, Mojca. 2008. Če nimaš svojega profila, skoraj ne obstajaš. *Delo*, 2. november.

Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/70196> (26. marec 2011).

Lewis, Kevin, Jason Kaufman in Nicholas Christakis. 2008. The Taste for Privacy: An Analysis of College Student Privacy Settings in an Online Social Network. *Journal of Computer-Mediated Communication* 14 (1). Dostopno prek: EBSCO (25. marec 2011).

Pišek, Mojca. 2009. Socialna omrežja in njihove zanke – Ali Facebook v resnici povezuje ljudi? *Dnevnikov objektiv*, 30. maj. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042270670 (25. marec 2011).

Raba interneta v Sloveniji. 2010. Slovence skrbi, kaj drugi o njih objavljajo v družabnih medijih. Dostopno prek: http://www.ris.org/2010/06/Raziskave/Slovence_skrbi_kaj_drugi_

o _njih_objavljajo_v_druzabnih_medijih_/ (25. marec 2011).

2. Argumentiranje ugotovitev

Od kdaj ste prijavljeni na Facebook?

Mlajši uporabniki so se Facebooku pridružili kasneje, vendar glede na svojo starost še vedno prej kot starejši. Opazili smo, da so na spletnem omrežju najdlje časa prisotni uporabniki v starosti od 22 do 24 let, saj so se pridružili v času nastajanja Facebooka. Te zaključke potrjujejo besede 24-letnega študenta: »Na Facebooku sem od osmega razreda osnovne šole. Takrat se je tudi vse začelo.«

Zakaj ste se pridružili socialnemu omrežju Facebooku? Kdo vas je spodbudil k temu?

Ugotovili smo, da ljudje preko socialnih omrežij najlažje vzdržujejo stike s sorodniki in znanci, še posebej iz oddaljenih krajev in s katerimi se ne srečujejo pogosto: »Na Facebooku sem, da sem v stikih s prijatelji. Fajn mi je, da sem v stiku s tistimi, ki se ne vidimo pogosto ali pa študiramo v drugem kraju.« Pri uporabnikih je bil najpogostejši razlog pridružitve ta, da Facebook uporabljajo tudi njihovi prijatelji. Le-ti so jih k temu tudi spodbudili. Zaznati je tudi radovednost, kako deluje socialno omrežje. »Moj namen je bil, da bi spoznala več sošolcev oz. drugih dijakov gimnazije pa tud zato, ker ga ima večina. Navdušili so me sošolci in sestra.«

Koliko časa preživite na Facebooku?

Dva intervjuvanca, stara 22 in 24 let, sta poudarila, da na Facebooku preživita preveč časa, vendar sta oba izpostavila tudi dejstvo, da sta še vedno sposobna izpustiti Facebook in početi ostale stvari. Povedala je: »Absolutno zapravim preveč časa na Facebooku.« In tudi: /.../ »še vedno nima tako močnega vpliva, da bi omejeval ostale stvari.« 23-letnik je povedal: /.../ »nisem nek totalni odvisnik od Facebooka, ker si dokazujem vsako leto nekajkrat, da sem sposoben bit tudi po teden dni, štirinajst dni popolnoma brez Facebooka /.../.« Starejša, 42-letna intervjuvanka, pa še vedno uporablja Facebook zelo redko. Povedala je: »Grem samo enkrat na teden mal pogledat, če je kej nouga.«

Kakšen Facebook uporabnik ste? Ali vi nadzirate Facebook ali Facebook nadzira vas?

Pri tem vprašanju so bili vsi zelo enotni. Pravijo, da imajo sami še vedno dober nadzor nad Facebookom. Ne sprejemajo prijateljev, ki jih ne želijo - ne odstopajo od svojih načel. Kljub temu pravijo, da si je težko predstavljati življenje brez Facebooka. Preko njega dobijo veliko

informacij o dogajanju v okolici. En izmed sodelujočih je povedal: /.../ »je Facebook kar pomemben del mojega življenja dandanes. Mmm, glede na to, da si dejansko ne predstavljam več, skoraj no ... razen, ko grem na dopust, takrat bi lahko rekel, da si predstavljam dan brez Facebooka«. Med mladimi je Facebook zelo močno razširjeno omrežje in na njem preživijo velik del dneva, razen takrat, ko nimajo dostopa do interneta. Po drugi strani ugotavljamo, da so starejši veliko manj časa na Facebooku.

Kakšne učinke ima Facebook?

Uporabniki pravijo, da ima tako pozitivne kot negativne učinke. Po njihovih besedah so pozitivni učinki predvsem vzdrževanje stikov z znanci in tistimi, ki jih ne vidijo pogosto. Več je negativnih učinkov. Mladi omenjajo predvsem, da jih preveč odvrne od učenja in tako pozabijo na čas. Takšno početje lahko preide tudi v zasvojenost in pravijo, da: /.../ »se ustvarja vedno več skupin, ki so med seboj nestrpne in vsak zagovarja in vsiljuje svoje mnenje.« Uporabniki opozarjajo na vedno več sovražnega govora, ki je kaznivo dejanje.

Po kakšnih kriterijih sprejemate prijatelje na Facebook?

Kriterij za sprejemanje prijateljev je ali osebno poznanstvo ali slika profila določene osebe. Tudi ime in priimek sta pomembna dejavnika. Popolnih neznancev iz drugih držav ne sprejemajo. Spoznali smo, da takoj po pridružitvi k spletnemu omrežju, uporabniki veliko bolj nenadzorovano potrjujejo prijateljstva, s časom pa to početje omejijo. V večini ne sprejmejo tistih, ki imajo na sliki risane junaka ali znano osebo. Dva izmed intervjuvancev sta povedala, da sta nekoč sprejemala vse. Tako se jima je nabralo veliko prijateljev, ki sta jih začela brisati. /.../ »sem mel obdobja, ko sem sprejemal vse,« /.../ »in sem začel brisat.« Uporabniki ustvarijo skupine, v katere uvrščajo ljudi in jim tako omejujejo pogled v svoje vsebine. »Od začetka sem sprejel vsakega. Zdaj imam prijatelje razporejene v skupine in, če človeka vsaj malo poznam ane, da se mi recimo njegova profilna slika zdi znana, potem ga sprejemem ampak v 'omejeni', to je taka skupina, ki ne more videti vseh podrobnosti o meni«.

So med Facebook prijatelji tudi vaši družinski člani in sorodniki?

Med svoje prijatelje uporabniki dodajajo tudi družinske člane in sorodnike. Izjemi v tem primeru pa sta neodobranje komentiranja s strani sorodnikov in to, da »se nočejo vklopiti z mano« - sorodniki zavračajo prijateljstvo iz osebnih razlogov.

Ali imate privzete nastavitve zasebnosti na Facebooku ali ste jih prilagodili sebi?

Nastavitve zasebnosti so pri vseh uporabnikih stroge. Uporabljajo svoje, ročne nastavitve zasebnosti, ki so jih prilagodili svojim potrebam in željam, kaj bodo delili z drugimi. Zasebnost je zaostrena do tistih, ki še niso dodani kot prijatelji: »Ni mi všeč, da vsi vidijo moje osebne podatke, ker, če niso prišli z mano nikoli v stik, tud ne vem, zakaj bi to hoteli nardit preko Facebooka. Naj mi pišejo mail, pa jim bom odgovorila.« Tudi pri že dodanih prijateljih uporabniki posegajo po ročnih nastavitvah zasebnosti: »Ni dobro, da vsi družinski člani vejo za vsako traparijo«. Veliko pozornosti namenjajo temu, kar objavijo: »Filtriram vse, kar objavim«.

Katere podatke o sebi imate še objavljene poleg imena in priimka?

Poleg imena in priimka so najpogostejši podatki, ki jih imajo uporabniki objavljene na svojem profilu, naslednji: slika profila, rojstni datum, kraj bivanja, zakonski stan, šolajoči intervjuvanci pa tudi ime šole, ki jo obiskujejo. Uporabnice ženskega spola so pri objavi bolj previdne od moških: »Nimam niti kraja bivališča niti statusa. Se mi zdi, da ko bi se kaj spremenilo, bi bil cel vik in krik in bi me spraševali na primer zakaj bi šla s fantom narazen, kaj je bilo? To je stvar, ki se tiče samo mene«. Manj pogost podatek je telefonska številka. Pojavila se je le pri enem uporabniku.

Resničnost letnice rojstva in slike profila?

Vsi intervjuvanci mlajše generacije imajo objavljene resnično ime in priimek ter sliko profila. Ena predstavnica starejše generacije Facebook uporabnikov ima namesto svoje fotografije na sliki profila objavljeno: »Ta profil k je na slikci pa nimam svojga. Enga mačka (smeh). Enga mucka mam na slikci«. Uporabniki pri drugih ne odobravajo neresničnih podatkov in slik, »saj je težko prepoznati nekoga.«

S kakšnim razlogom ste kadarkoli objavili neresnične informacije na svojem profilu?

Pri uporabnikih mlajše generacije ni opaziti strahu pred objavami – svojo spletno podobo večkrat olepšujejo. Intervjuvanka mlajše generacije je rekla: »Enkrat sm objavlja neko črno-belo slikco, da bi izpadla bolj umetniško, tko kul pred prijatli«. Pri starejših pa je problem v neznanju uporabe (nalaganje fotografij, posnetkov, urejanje podatkov ...).

Se zavedate, da lahko vaši podatki nekoč pristanejo v novinarskem prispevku?

Mediji določene »zanimive« Facebook profile lahko z vso pravico uporabijo tudi za namene zabavne industrije in rumenega tiska. Anketirani uporabniki se tega zavedajo in zato ne objavljajo vsebin, ki bi jim kasneje lahko škodile. Opazili smo, da je spletna identiteta zaradi množične uporabe spletnih omrežij postala bolj pomembna od vsakdanje osebnosti: »Se pa zavedam, da s tem, ko objavljam stvari na Facebooku, postanejo te moje novice in slike last celotnega sveta in spleta«. Ker imajo ročne nastavitve zasebnosti, uporabniki ne čutijo pretiranega strahu: »Imam zaprt profil, ne objavljam takšnih slik, statusov ali kaj podobnega, kar bi lahko sploh bilo sporno«.

Kakšen občutek dobite ob spremljanju osebe, ki pretirava s količino dnevnih objav?

Pri vprašanih prevladuje negativen odnos do tovrstnih objav, saj menijo, da takšne osebe preveč razkrivajo svojo intimnost. Pomembno je tudi, kdo in kaj objavlja. Pojavlja se večje zanimanje za objave tistih, ki so jim bližje, manjše pa za njim manj poznane osebe. Pri teh osebah skrijejo objave: »Če nekdo preveč objavlja in mi je res nadležen, skrijem njegove objave.«

Kaj bi storili v primeru kraje vaše identitete?

Vsi vprašani bi krajo identitete prijavili na domači strani Facebooka. Če bi šlo za poznano osebo, bi dva vprašana sama poskušala rešiti situacijo. Intervjuvanka je izrazila strah pred tem, da Facebookovi skrbniki v takem primeru ne bi ustrezno ukrepali, glede ne to, da se s takšnimi težavami spopadajo predvsem zvezdniki.

Se vam je kdaj zgodilo, da ste pristali v nelagodni situaciji po vaši objavi na Facebook?

Starejši ne objavljajo veliko stvari, zato težje pridejo v take situacije. Mlajši pa so se v nelagodni situaciji že znašli. Vzroki so različni: sporna fotografija, sporna objava, nesporazum s prijateljem in napačne interpretacije določene vsebine, predvsem s strani staršev. »Sošolke so enkrat objavile slike iz zabave, ko smo bili vsi malo tako tako. In potem je sestra videla slike in seveda je takoj vedela tud mama.«

Menite, da bi lahko vaše slike/objave, onemogočile vašo uspešnost na delovnem področju?

Sodelujoči se zavedajo, da imajo slike in objave lahko vpliv na kasnejše poklicno področje,

zato so na to še toliko bolj pozorni. Opazili smo, da se pri določeni starosti odnos do objavljenih vsebin spremeni: »Zato sem začel zelo paziti, kaj objavljam in sem tudi 'počistil' profil.« Ugotovili smo, da so uporabniki bolj pozorni na lastne objave, ko poznajo slabe izkušnje svojih znancev.

Kaj storite z označenimi fotografijami, na katerih si niste všeč?

Večinska ugotovitev je, da to uporabnike moti. Oznake s takih slik umaknejo, določeni pa imajo urejeno nastavitve, da do slik dostopajo le sami. »Rada sama nadziram, kakšno podobo si bom ustvarila na spletu.« V nasprotju z mlajšimi uporabniki starejši v tem ne vidijo nobene težave.

Kakšno je vaše resnično mnenje o Facebooku?

Nekateri menijo, da Facebook omogoča hitro in učinkovito komunikacijo med osebami in ohranjanje stikov s tistimi, ki jih niso videli že dolgo časa. »Najboljša stvar Facebooka so pa seveda eventi in brezplačna promocija. Če dogodka ni na Facebooku, za stvar zve 50 ljudi, na Facebooku lahko zve 50.000 ljudi,« pravi 23-letni študent. Pravi tudi, da v Facebooku vidi same pozitivne lastnosti, opozarja le, da ga je treba pravilno uporabljati. Ostali trije pa so izpostavili tudi negativne lastnosti Facebooka. 22-letna intervjuvanka meni, da Facebook zanemari medosebne odnose in briše meje med realnim in virtualnim, medtem ko 23-letni intervjuvanec odgovarja: »Če preveč informacij izdaš na Facebooku, lahko precej hitro nasrkaš«. Starejša intervjuvanka ne verjame v zlorabe na Facebooku.

Kaj pa objavljanje zvez/razmerij? Kako gledate na odprta razmerja, »vdove«? Kako gledate na tiste, za katere so ta stanja le šala?

Ugotovili smo, da ženske in mlajša generacija uporabnikov bolj čustveno reagirajo in takšnih stanj ne odobravajo: »se iz tega ni za hecat, ker so to resne zadeve in se še prehitro lahko znajdeš v eni taki.« Moški so bolj zadržani in tega ne jemljejo preveč osebno: »Jaz tega ne jemljem tako resno.«

Ali večkrat sprejemate prošnje za razne igre, kvize in ostale aplikacije, ki v ozadju dostopajo do vaših vsebin in podatkov? Poznate pasti takšnih aplikacij?

Opazili smo, da pri ženskih uporabnicah te aplikacije ne vzbujajo velike pozornosti, se pa toliko bolj angažirajo moški. Po drugi strani pa tudi oni ugotavljajo, da: »mi to vzame preveč časa in mam tud preveč stvari na mojem profilu, ker te aplikacije skos objavljajo.« S pastmi

uporabniki niso bili seznanjeni: »Da pa lahko te aplikacije kradejo moje podatke, tega pa nisem vedela!«

Koliko ljudi pozna vaše geslo?

Spoznali smo, da mlajši delijo svoje geslo z najbližjimi prijatelji kot znak zaupanja. »Z najbližjo prijateljico sva si tako blizu in si nič ne skrivava.« Pri starejših uporabnikih se to ne dogaja: /.../ »ne ve noben, do svojih stvari hočem dostopati samo sam in ne bi blo kul, da bi drugi operirali z mojimi slikami.«

